

ТУРИЗМЪТ В БЪЛГАРИЯ И КРИЗАТА COVID-19

Силвия Петрова Петранова

Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов

Катедра „Обща теория на икономиката“

e-mail: silviapetranova@gmail.com

Резюме: В настоящата статия се разглежда влиянието на разразилата се през 2020 година пандемия от COVID-19 върху сектора туризъм. И тъй като туризмът е един от основните стълбове на икономиката в България, коронавирус кризата му се отразява в много отношения. Безпрецедентно е отражението на последиците от различните вълни на разпространението на опасния вирус върху организираните туристически пътувания, хотелиерството, ресторантьорството и изобщо върху туризма в България като цяло. Икономическите ефекти са неизмерими на фона на задълбочаващата се криза. В тази връзка България спешно се нуждае от инициативна стратегия, лежаща върху анализ и данни за оценка на въздействията от пандемията върху туристическия сектор, за да се използва възможността за икономическо възстановяване, устойчивост и стабилност както в разглеждания сектор, така и в националната икономика.

Ключови думи: туризъм, пандемията от COVID-19, икономика, криза.

JEL: E6 I18, I15.

TOURISM IN BULGARIA AND THE COVID-19 CRISIS

Silvia Petrova Petranova

D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov

Department of General Economic Theory

e-mail: silviapetranova@gmail.com

Abstract: This article treats the impact of the COVID-19 pandemic on the tourism sector in 2020 year. As tourism is one of the main pillars of the economy in Bulgaria, the coronavirus crisis is reflected in many directions. The impact of the various waves of distribution of the dangerous virus on organized tourist trips, hotels, restaurants and tourism in general in Bulgaria is unprecedented. The economic effects are immeasurable against the background of the deepening crisis. In this regard, Bulgaria urgently needs an initiative strategy based on analysis and data to assess the impact of the pandemic on the tourism sector in order to use the opportunity for economic recovery, sustainability and stability in both the examined sector and the national economy.

Key words: tourism, COVID-19 pandemic, economy, crisis.

JEL: E6 I18, I15.

Въведение

През 2020 година България беше изправена пред едно от най-големите предизвикателства, оказвайки се в криза, която е причинена от катаклизъм в глобални размери, извън сферата на икономиката. Пандемията от

коронавирус нанесе щети в несравнимо големи размери както на световната икономика, така и на националната ни икономика.

След оповестяването на COVID-19 за пандемия от Световната здравна организация през март 2020 година в целия свят бяха наложени безпрецедентни ограничителни мерки. Разбира се, напълно основателно секторът туризъм привлече вниманието на всички в икономически и в социален аспект. От една страна, защото именно международните пътувания до голяма степен допринасят за глобалното разпространение на заразата, а от друга страна, защото това е един от най-пострадалите сектори вследствие на въведените ограничителни мерки, забраняващи пътуванията и налагащи социална и физическа изолация.

Обект на разработката е икономическата криза, породена от пандемията COVID-19, а **предмет** на изследването са последиците от нея върху туризма в България. Целта на разработката е да ни покаже не само какви са последиците от Ковид кризата върху туристическия бранш у нас, но и да посочи възможните мерки за неговото стабилизиране и излизане от тази криза. **Тезата**, която се защитава, е, че България спешно се нуждае от инициативна стратегия, лежача върху анализ и данни за оценка въздействията на пандемията върху туристическия сектор, за да се използва възможността за икономическо възстановяване, устойчивост и стабилност както в разглеждания сектор, така и в националната икономика. **Задачите** на настоящото изследване са идентифициране на проблемите в сектор туризъм, като следствие на пандемията от COVID-19, оценка на последиците от кризата, пред която е изправен браншът, и на база задълбочен анализ да се синтезират предложения за ефективни и адекватни мерки за неговото оздравяване.

Бързото и неочаквано развитие на събитията през първото тримесечие на 2020 година както в света, така и в България, поставиха сериозни въпроси не само относно бъдещето на туристическия отрасъл, но и относно бъдещето на икономиката въобще.

Свиването на икономическата активност, в резултат на въведените множество ограничителни мерки и засиленото нежелание за поемане на риск, доведе до свиването на капиталите, ограничаването на свободните парични средства в обращение и намаляване на потреблението.

По данни на МВФ брутният вътрешен продукт (БВП) на България се сви с 10% през второто тримесечие на 2020 година. Това е най-големият регистриран тримесечен спад на БВП на фона на усилията за ограничаване на бързото разпространение на COVID-19 (Policy Tracker, 2020). Националната брутна добавена стойност (БДС) намаля с 8% за година. Пик в отрицателната стойност, относно доверието на потребителите, се отчита през второто тримесечие на 2020 г., както и през цялата година (Министерство на финансите на РБ, 2020).

Икономически закономерно влиянието на сектор туризъм върху тези показатели е точно толкова отчетливо, колкото и в обратната посока. На фона на задълбочаващата се Ковид криза туристическият сектор в България през 2020 година преживя най- трудния и абсолютно необичаен летен сезон със спад на туристите от 80%. За съжаление тенденцията за спад в сектора се запазва и днес, почти две години от първите катаклизми, причинени от глобално и всеобхватно развиващата се коронавирус пандемия.

На фона на представената икономическа картина туризмът като основен стълб на икономиката бе изправен пред несравними предизвикателства в исторически аспект.

1. Кризата COVID-19 и туризмът. Обща картина

Вирусът COVID-19 е заплаха за здравето, здравната система и икономиката. От съществено значение за дълбочината на рецесията, в световен и национален мащаб, са приложените мерки за ограничаване разпространението на вируса. Към днешна дата са потвърдени над 260 милиона случая на заразени с корона вирус в света, а броят на починалите от него се определя на повече от 5 милиона души. Това го прави една от най-смъртоносните пандемии в съвременната ни история.

Свидетели бяхме на различни методи за спиране разпространението на заразата. От пълната физическа и социална изолация до пълното затваряне на населени места и цели икономики. Безпрецедентно, в определени моменти, човечеството почти напълно преустанови своите дейности. От една страна, това се оказа добре дошло за природата, но от друга страна, това се оказа пагубно за икономическото развитие на абсолютно всички държави в света.

В България от началото на пандемията досега бяха въведени пет локдауна, но въпреки това отново сме изправени пред поредната, пета вълна на проявление и разпространение на коронавируса. Наложените мерки дадоха силен негативен ефект както върху живота и здравето на хората, така и върху икономиката в глобален и национален мащаб. Създаде се една неяснота относно финансовото бъдеще както на всяко едно домакинство, така и на всяка една държава по света, включително и България.

Изправени сме пред дълбока, всеобхватна и тежка икономическа криза, разбира се, нееднакво изявена във всички сектори на икономиката. Най-сериозно засегнат остава туристическо-развлекателният бранш, включително свързаните с него логистика, транспорт и някои подсектори на културните и креативни индустрии.

Туризмът е третата по големина категория за износ (след горива и химикали) и през 2019 година представлява 7% от световната търговия

(Министерство на туризма на РБ, 2018). Това масово социално-икономическо явление, развиващо се с високи темпове, е стопански отрасъл, определен като един от водещите на XXI век.

В условията на пандемия туризмът се върна 30 години назад, до нивото на 1990 година. Според Българската стопанска камара до момента загубите за световната туристическа индустрия се изчисляват на повече от 1000 милиарда евро. Според оценки на Световната организация по туризъм приходите в хотелиерство, ресторантьорство, туроператорска дейност и международните превози са редуцирани с около 85%. За държави като Гърция, Кипър и Хърватия, където туризмът формира над 20 % от БВП, икономическите щети са повече от значителни. Не малък удар по икономиката понесоха и държави като Италия, Словения и България, където отрасълът формира 12 – 13% от БВП на тези страни (Българска стопанска камара, 2020).

Поради наложените карантинни мерки туризмът преживя пълен колапс (lockdown). Затвориха се национални граници, закриха се туристически дестинации, полетите намаляха с 90% в световен мащаб. В края на юни 2020 година в туристическия сектор са отчетени обороти, които са с 96,4% по-малко спрямо второто тримесечие на 2019 година.

Икономическото възстановяване на всички държави в света и всяка държава-членка на ЕС ще зависи не само от развитието на пандемията на географско-регионално ниво, но и от структурата на нейната икономика и нейната способност да реагира на усложнената икономическа картина, следствие на разпространението на заразата, през следващия туристически прорез 2021 – 2023 година.

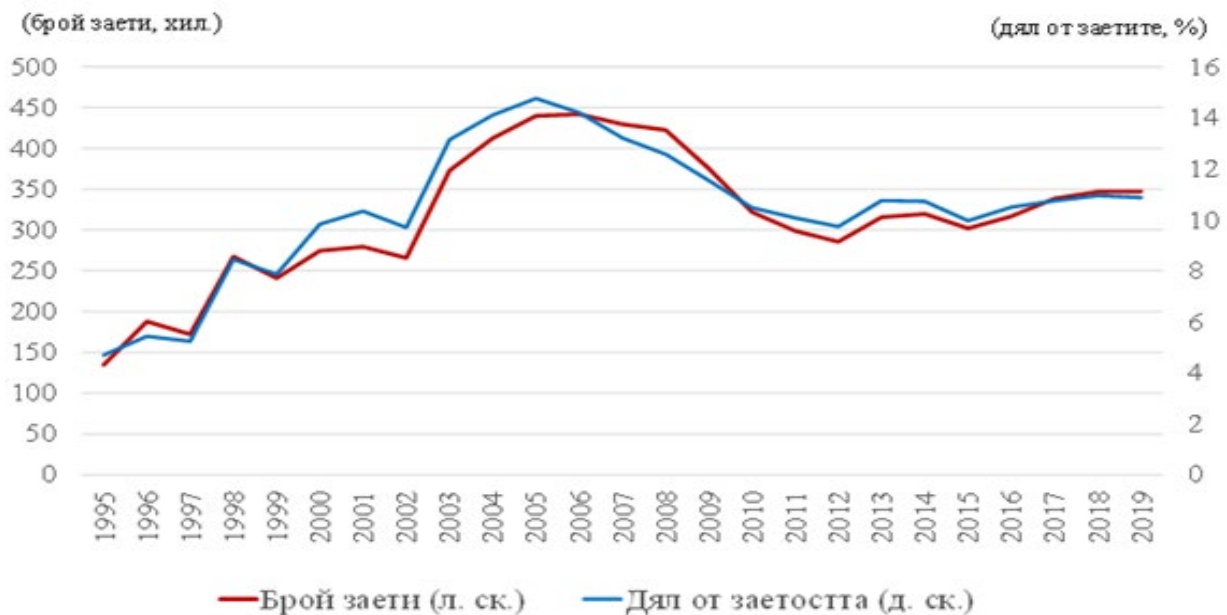
Предстои бавно и трудно стабилизиране на туризма като икономически сектор, като се разчита най-вече на иновациите, чрез които по-бързо и по-сигурно да се достигне до повече клиенти.

2. Туризмът и безработицата вследствие на Ковид кризата

Европа е водеща туристическа дестинация в света, а туризмът е в центъра на огромна екосистема от предприятия, които допринасят съществено за просперитета и работните места във всички държави.

Засегнати са всички части от обширната верига на туристическия бизнес за създаване на стойност, тъй като той поддържа едно на всеки десет работни места. Погледнато в глобален план, пандемията постави под заплаха от 100 до 120 милиона директни туристически работни места в риск. Малките предприятия, които заемат 80% от световния туризъм, са особено уязвими. Жените, които съставляват 54% от работната сила в туризма, младежите и работниците в неформалната икономика са сред най-рисковите категории (Министерство на туризма на РБ, 2020).

На фона на туристически ориентираната ни страна, която и в обичайните си условия е изправена пред демографска криза, ситуацията е дори по-задълбочаващо песимистична. Данните към края на 2019 г. сочат, че в България около 340 000 души са постоянно заети, а близо 500 000 души са сезонно заети в туризма (НСИ, Бизнес статистика, 2020). Според изнесената статистика няма нужда от сложни сметки, за да направим извода, че при спад средно от 60% в сектора туризъм, повече от 200 000 човека от трудещите се в бранша са останали без работа за последните две години (Министерство на икономиката и енергетиката на РБ).

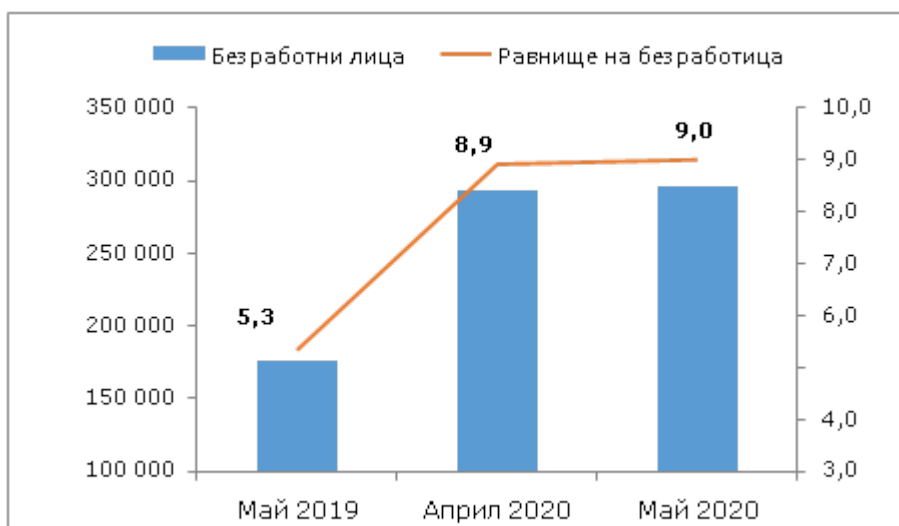

Източник: НСИ.

Фигура 1. Общ принос на туризма към заетостта

От данните, посочени на Фигура 1, ясно личи тенденцията за спад на заетостта. Това в абсолютни стойности не изглежда фрапиращо, но погледнато реалистично спадът на заетостта води до големи загуби на доходи за безработните лица, което освен че свива значително потреблението на стоки и услуги, натоварва и социалната система в страната.

Административната статистика на Агенцията по заетостта отчита равнище на регистрирана безработица от 9.0%* през май 2020 година, като тя бележи ръст от 0.1 процентни пункта спрямо изминалия месец, а при сравнение с година по-рано – с 3,7 процентни пункта. Регистрираните безработни в края на разглеждания месец са общо 295 453 лица, като числеността им се увеличава с 0.9% спрямо месец по-рано и с 68.4% на годишна база (Министерство на труда и социалната политика на РБ, Агенция по заетостта, 2020).

Източник: Агенция по заетостта.

* Равнището на безработица се определя като дял на регистрираните безработни лица от икономически активното население на възраст 15 – 64 години, установено при последното преброяване през 2011 г.

Фигура 2. Брой безработни лица и равнище на безработицата в България през периода 2019 – 2020 г.

Според Агенцията по заетостта основният фактор, оказал влияние върху регистрираната безработица в страната през май 2020 година, е възникналата криза вследствие разпространението на коронавируса COVID-19, която оказва сериозно отражение върху пазара на труда. За месеците април и май на 2020 г. за едно свободно работно място, обявено в бюрата по труда, са се конкурирали средно по девет безработни лица.

3. Ключови икономически показатели на фона на Ковид кризата

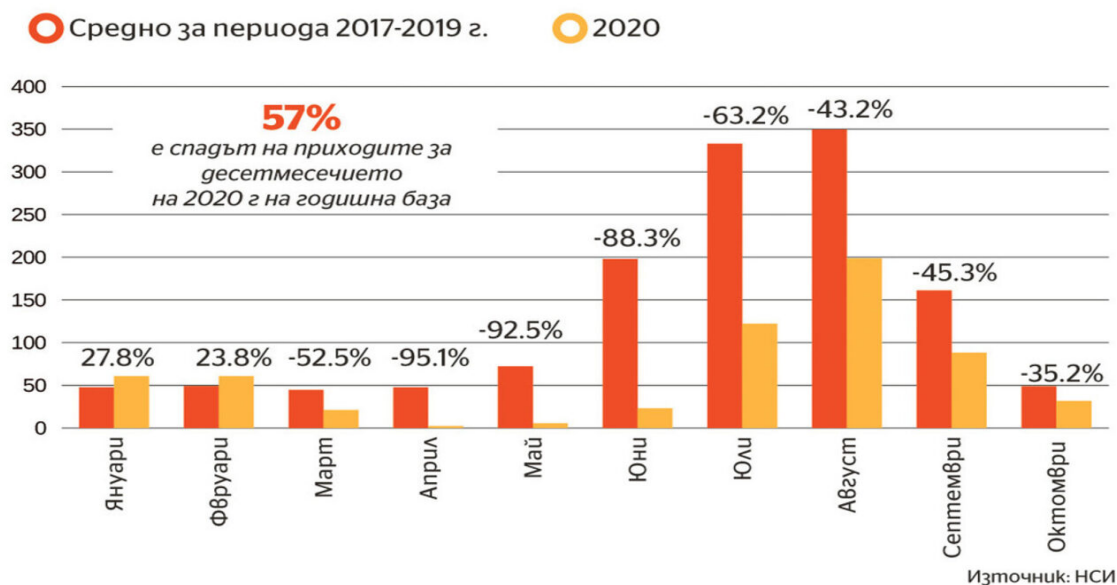
По данни на Евростат през 2018 година едно на всеки десет предприятия в нефинансовия сектор на България е принадлежало към свързаните с туристическата дейност икономически сектори. Тенденцията се запазва и през 2019 година. В началото на летния туристическия сезон на 2020 г., на фона на развилата се пандемия от COVID-19, икономическата картина в туристическия бранш се промени драстично. По данни на БНБ за 2019 г. приходите от входящ туризъм са 3 835 милиона евро, а разходите за изходящ туризъм са около 1 631 милиона евро, което води до нетни приходи от туризъм в размер на 2 204 милиона евро. По този начин туризмът допринася за 37,5% от износа на услуги и 11,3% от общия износ на България през 2019 година. През 2020 година, под влияние на разпространението на COVID-19, износът на туристически услуги по данни от платежния баланс се понижава

до 1 425 милиона евро (по-малко с 62.8%). В същото време вносът на туристически услуги се снижава до 911 милиона евро (-44.1%) (Министерство на туризма на РБ).

В следващата *Фигура 3* графично е представена статистиката, която ясно очертава колапса в сектор туризъм за десетмесечието на 2020 година спрямо 2017 година (В-к "Капитал", 2020).

КІ СРИВ НА ОБЩИТЕ ПОСТЪПЛЕНИЯ ОТ ТУРИЗЪМ

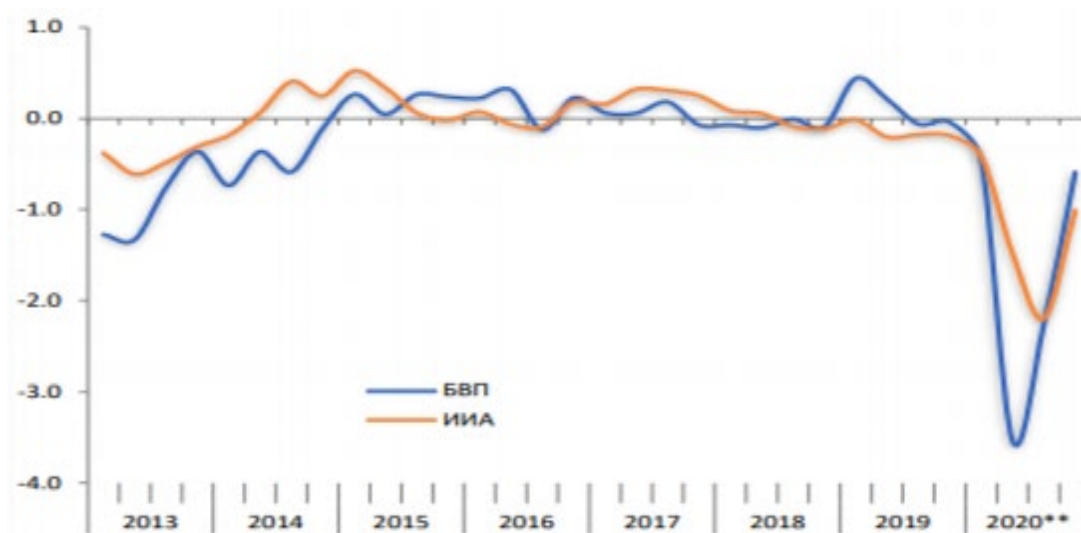
Приходи общо, в млн.лв.

Фигура 3. Общи постъпления от туризъм средно за периода 2017 – 2019 г, 2020 г.

Ето и някои ключови икономически показатели за България към 05.04.2021 година: Сезонно изгладените данни отчитат спад от 3,8% на БВП през четвъртото тримесечие на 2020 г. в сравнение със същото тримесечие на 2019 година и ръст от 2,2% спрямо третото тримесечие на 2020 година. През четвъртото тримесечие на 2020 г. БВП е в размер на 33 162 млн. евро по текущи цени. Към януари 2021 търговското салдо е отрицателно - 0,1% от БВП, а дефицитът е в размер на 33,1 млн. евро. За сравнение този дефицит за същия период на 2020 г. е 79,2 млн. евро (Национален статистически институт).

На *Фигура 4* е показано понижението на индикатора на икономическата активност (ИИА) спрямо спада на БВП в България за четвъртото тримесечие на 2020 година. Забелязва се, че стойностите на БВП и ИИА са отрицателни и не са претърпявали такъв спад в съпоставка с данните от 2013 година насам. Наблюдава се обаче постепенно връщане все по-близо към положителните стойности и за двата индикатора към тези за същия период на 2019 г. (Министерство на финансите на РБ, бр. 4, 2020 г.)

Източник: Министерство на финансите.

Фигура 4. Индикатор на икономическата активност в България и БВП.
Данните са към 31.12.2020 г.

Интересно е и отражението на Ковид кризата върху сектор „Хотелиерство и ресторантьорство“, най-значимият сектор от стопански отрасъл туризъм.

Според направените оценки от Института по икономика и политики нарастването на разходите за крайно потребление на продукти, произведени от сектора „Хотелиерство и ресторантьорство“, води до нарастване на брутната продукция в икономиката с 1,67 единици. От гледна точка на добавената стойност всеки допълнителен лев, който е похарчен в сектора „Хотелиерство и ресторантьорство“, води до увеличение на добавената стойност в икономиката с 0,73 лв., като от тях 0,34 лв. представляват компенсация на наетите, а всеки 1 млн. лв. допълнително похарчени в сектора, създават 110 нови работни места (Министерство на туризма на РБ, 2020).

Според последни данни на Евростат към януари 2021 г. индексът на оборота в България бележи 31% намаление в сектор „Хотелиерство и ресторантьорство“, като единствено Румъния отчита по-нисък спад от 23,2%.

Като обобщение на изложеното, може да се каже, че туристическият сектор има един от най-високите мултипликатори в икономиката. Това означава, че влиянието на кризата върху туристическия бранш се отразява по силно негативен начин и на цялата българска икономика.

4. Туристическите посещения в България и COVID -19

Според данни на НСИ за посещенията на чужденци в страната, през март и април 2020 година е регистриран безпрецедентен по своя мащаб спад

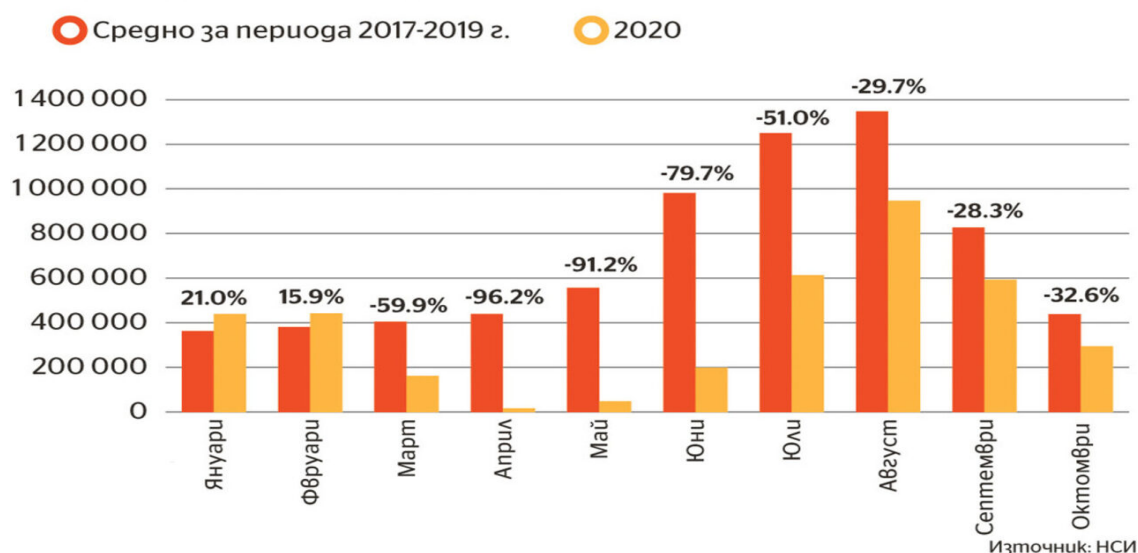
на пътуванията на чужди граждани, което се дължи на преустановяването на международните полети и сухопътните граници. Годишният темп на спад на посещенията на чужденци в България през април възлиза на 88,9%, или 650,3 хиляди по-малко посещения, като общо за 2020 година понижението е в размер на 60,4% или 7 578,7 хиляди по-малко посещения. Общо за 2020 година намаление е регистрирано за пътуванията при всички наблюдавани цели, като при „почивки и екскурзии“ спадът е със 76,7 %, при пътуванията със „служебна цел“ той е с 58,5%, а при „другите“ пътувания намалението е с 41,6%. (Национален статистически институт, 2020).

Според статистиката спадът при посещенията от чуждестранните туристи е откровено катастрофален – 70% по-малко посетители до октомври 2020 г., а през месеците с най-тежки мерки на същата година – април, май и юни, спадът е с поразителните 96%. Приходите от посетилите страната ни през изследвания период също се свиват с над две трети. Но ако се фокусираме само в статистиката за вътрешния туризъм, се разкрива доста интересна и дори оптимистична картина. Спадът за десетмесечието на 2020 г. като цяло е доста по-умерен. Налице са около 27% по-малко туристи и едва 16% спад на приходите от тях спрямо същия период на 2019 г. Нещо повече – в месеците юни, юли и август приходите от български туристи нарастват средно с над 20% и делът им се изравнява с този на постъпленията от чужденците, които традиционно формират над две трети от всички приходи в туризма.

Нагледно това може да се види от следващата *Фигура 5*.

К | ЛЕТЕН СЕЗОН НА ПОЛОВИН ОБОРОТИ

Пренощували лица общо, в брой

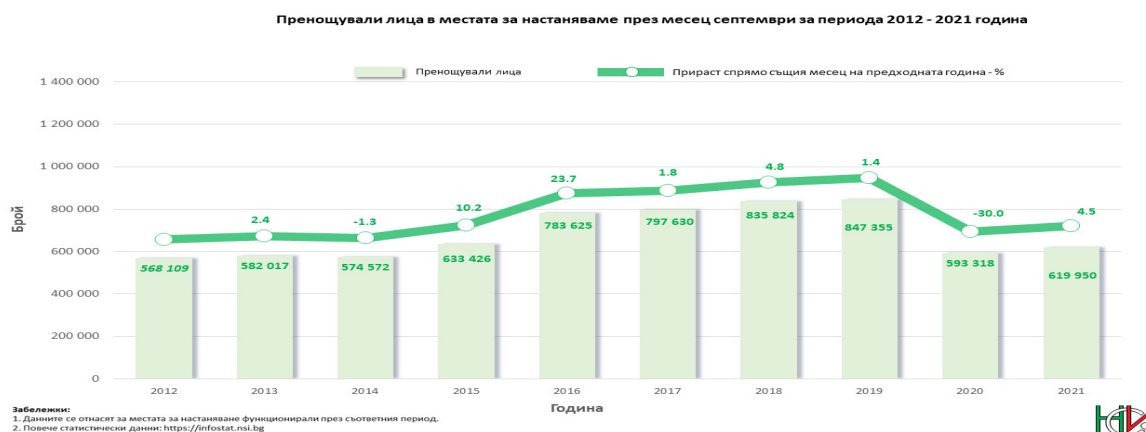

Фигура 5. Пренощували лица средно за периода 2017 – 2019 г. и за 2020 г.

В духа на изнесените данни трябва да отбележим, че набиращият скорост туризъм в страната ни е увеличил броя на местата за настаняване с 1,3 пъти от 2758 през 2012 година до 3664 през 2019 година. През 2020 година обаче се наблюдава известно намаление на броя на действащите места за настаняване поради значителния спад в търсенето на туристически услуги, породени от пандемията (В-к "Капитал", 2020).

Според НСИ през юни 2020 година в страната са функционирали 2030 обекта с над 10 легла – хотели, мотели, къмпинги, хижи и други места за краткосрочно настаняване. Броят на стаите в тях е 79,2 хиляди, а на леглата – 171,4 хиляди. В сравнение с юни 2019 г. общият брой на местата за настаняване, функционирали през периода, намалява с 32,7%, а броят на леглата в тях с 43,6% (Национален статистически институт, 2020).

По-долу можем да видим графично изнесената статистика, но за по-дълъг период от време. *Фигура 6* дава информация за пренощуващите лица в местата за настаняване през периода май-септември 2012 –2021 година (Национален статистически институт, ноември, 2021 г.)

Източник: НСИ.

Фигура 6. Пренощували лица в местата за настаняване през периода май – септември 2012 – 2021 година

От фигурата ясно личи спадът в местата за настаняване през 2020 г. и началото на 2021 г. спрямо предходните години, което е резултат преди всичко от негативното въздействие на пандемията и мерките за нейното ограничаване.

5. Как да се справим с последиците от кризата COVID -19?

В условията на висока степен на несигурност, породена от COVID пандемията, ограничаването и контролът на разпространението ѝ, както и справянето с извънредните последици от нея, трябва да са основна задача на правителството в България.

Настоящата ситуация изисква целенасочени мерки, а тяхното своевременно и ефективно изпълнение е от ключово значение за запазване на икономическия потенциал и конкурентоспособността на икономиката в последващото възстановяване.

В краткосрочен план правителствената политика трябва да се насочи към повишаване на устойчивостта на националната здравна система и смекчаване на социално-икономическите последици. Това може да стане чрез налагане на различни национални и секторни мерки както за подкрепа на предприятията и заетостта, така и за гарантиране на подходящи безопасни условия на труд с цел възобновяване на икономическата дейност в сектора туризъм.

Според Българската стопанска камара се налага, сектор „Туризъм“ спешно да бъде включен в Плана за възстановяване и устойчивост на България, който тя да представи пред органите на ЕС. Като стратегически отрасъл за българската икономика туризмът е добре да бъде подпомогнат с отделни, конкретни мерки от държавата, като например:

- Изработването на единна стратегия за развитието на устойчив туризъм с конкретни и измерими стратегически и ориентирани към постигането на резултати цели;
- Директна и предназначена за сектора финансова подкрепа. Отворена бюджетна линия, стратегически обвързана с общите политики по възстановеното на сектора туризъм;
- Общи стандарти на ниво Европейски съюз, които да регламентират и наложат единни правила за пътуване, настаняване и други туристически услуги от гледна точка на свободата на движение, премахването на граничния контрол, санитарно-здравословните изисквания и други;
- Конкретни насоки за туризма, целящи здравословни, социално-икономически и финансови адаптивни ефекти за по-бързото възстановяване на туристическите услуги;
- С цел иновация и гъвкавост да се разработят нови, териториални стратегии и алтернативни услуги в туристическия отрасъл, които биха могли по-лесно да се адаптират към пандемичните и следпандемичните условия. Тематичен, общностен, фестивален, местен и други видове туризъм.

Заключение

Ефектът, който има Ковид пандемията върху обичайния живот, икономиката в глобален и национален мащаб, живота и здравето на хората, е безпрецедентен. Той отключи нови страхове у хората, свързани с несигурността и непредсказуемостта на днешния свят и събитията, които той може

да ни поднесе утре. Щетите са неимоверно големи и пагубни за всеки сегмент от живота на хората, от развитието на света, от нашето съществуване като човечество.

През октомври 2020 г. последното действащо правителство в страната ни прие „План за възстановяване и устойчивост на Република България“, имащ за цел да способства икономическото и социалното възстановяване от кризата, породена от COVID пандемията. В преследването на тази цел правителството групира мерки и реформи, които според него целят не просто да възстановят потенциала за растеж на икономиката, но и да го развият, осигурявайки устойчивост за негативни външни въздействия.

Предвид бурната политическа действителност у нас силно се надяваме да има приемственост, ако не в друго, то поне в желанието на управляващите да запазят живота ни, осигурявайки ни сигурна, единна и последователна политика в борбата с COVID-19 и стабилизиране на националната ни икономика.

Използвани източници

Policy Tracker, 2020. (n.d.). *Policy Tracker, IMF 2020 г.*

<https://www.minfin.bg/bg/870>.

Българска стопанска камара. (2020). *Как да спасим българския туризъм в условията на COVID - 19.* <https://www.bia-bg.com/analyses/view/28703/>.

В-к "Капитал". (2020). *Годината на алтернативния туризъм.*

https://www.capital.bg/biznes/turizum/2020/12/24/4156452_godinata_na_alternativniia_turizum/.

В-к "Капитал". (2020). *Годината на алтернативния туризъм.*

https://www.capital.bg/biznes/turizum/2020/12/24/4156452_godinata_na_alternativniia_turizum/.

Министерство на икономиката и енергетиката на РБ. (н.д.). „*Стратегия за устойчиво развитие на туризма в България 2014-2030г.*“.

<https://www.strategy.bg> > .

Министерство на труда и социалната политика на РБ, Агенция по

заетостта. (2020). *Информация за безработицата, активната*

политика по заетостта и реализацията по оперативната програма

„Развитие на човешките ресурси“ през май 2020. Достъпно на:

<https://www.az.government.bg/bg/stats/view/2/316/>.

Министерство на туризма на РБ. (2018). *Глобални туристически тенденции.*

https://www.tourism.government.bg/sites/tourism.government.bg/files/documents/2018-08/prilozhenie_2_-_globalni_tendencii.pdf.

Министерство на туризма на РБ. (2020). *Стратегии и политики.*

Възможности за създаване на аналитична рамка и

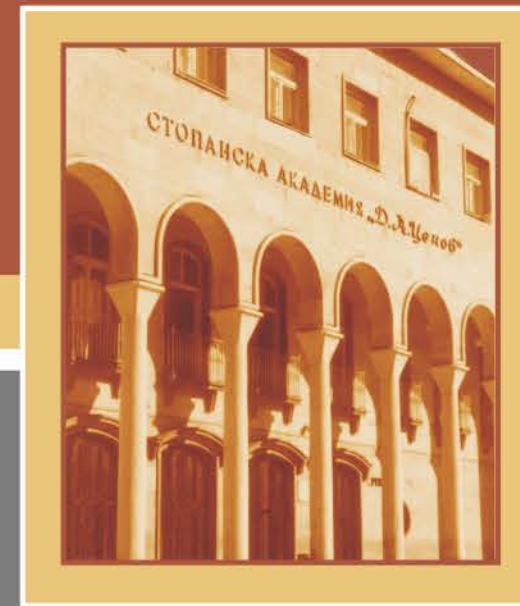
инструментариум за оценка на приноса на туризма в икономиката.
<https://www.tourism.government.bg/bg/kategorii/strategicheski-dokumenti/>.

- Министерство на туризма на РБ. (2020). *Стратегии и политики. Стратегически документи. „Дългосрочно развитие на туризма – анализ и предложения, които да спомогнат за изработване на стратегия за развитие на туризма до 2040 г. Конкретни приоритети и мерки, които могат да залегнат в дългосрочна ст.*
- Министерство на туризма на РБ. (н.д.). *Стратегии и политики. Стратегически документи. „Възможности за създаване на аналитична рамка и инструментариум за оценка на приноса на туризма в икономиката“.* Университет за национално и световно стопанство. Институт по икономика и политики. <https://www.t>.
- Министерство на финансите на РБ. (бр. 4, 2020 г.). *Индикатор на икономическата активност в България.*
- Министерство на финансите на РБ. (2020). *Месечен доклад за българската икономика.* <https://www.minfin.bg/bg/870>. София.
- Национален статистически институт. (н.д.). *"Ключови показатели за България към 05.04.2021 г."*
- Национален статистически институт. (2020).
- Национален статистически институт. (2020). *Дейност на местата за настаняване през юни 2020 г.*
- Национален статистически институт. (ноември, 2021 г.). *Приходи от нощувки и пренощували лица в местата за настаняване, актуализирани към 10.11.2021 г.*
- НСИ, Бизнес статистика. (2020).

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ - СВИЦОВ

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

Том XIV, 2021

Книга 17

Том XIV, 2021 г.
Книга 17

Академично издателство
„ЦЕНОВ“ - Свищов

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Доц. д-р Красимира Славева – главен редактор
Доц. д-р Марина Николова – зам. главен редактор
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Петранка Мидова
Доц. д-р Николай Нинов
Доц. д-р Людмил Несторов

Екип за техническо обслужване:

Анка Танева – стилев редактор
Ст. преп. Иванка Борисова – превод и редакция
на английски език
Янислава Александрова – технически секретар

СЪДЪРЖАНИЕ

Студии

Андрей Антонов Йорданов ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ВЪВЕЖДАНЕТО НА ГЪВКАВО УПРАВЛЕНИЕ В ПРОЕКТНИ ЕКИПИ.....	5
Анна Димитрова Димитрова СТРУКТУРНИ ТРАНСФОРМАЦИИ НА ПРЕКИТЕ ЧУЖДЕСТРАННИ И ВЪТРЕШНИ ИНВЕСТИЦИОННИ ПОТОЦИ В БЪЛГАРИЯ (2010 – 2020).....	24
Беатрис Венциславова Любенова СТРЕС ТЕСТОВЕТЕ КАТО ИНТЕГРАЛЕН ПОДХОД ЗА КОМПЛЕКСНА ОЦЕНКА НА УПРАВЛЕНИЕТО НА РИСКА, КАЧЕСТВОТО НА АКТИВИТЕ И УСТОЙЧИВОСТТА НА БАНКИТЕ	49
Даниел Сергеев Тунчев ПЪРВИЧНИ И ВТОРИЧНИ ФАКТОРИ ЗА ФОРМИРАНЕ ЦЕНАТА НА ПЕТРОЛА – ИКОНОМИЧЕСКИ РАКУРСИ И ГЕОПОЛИТИЧЕСКИ АСПЕКТИ	81
Диана Руменова Христова КАРИЕРНОТО РАЗВИТИЕ ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА СЛУЖИТЕЛИТЕ И РАБОТОДАТЕЛИТЕ	103
Елена Валериева Вълчева АНАЛИЗ НА ТОВАРНИЯ АВТОМОБИЛЕН ТРАНСПОРТ В БЪЛГАРИЯ	118
Елена Димитрова Ташкова КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА ЗА ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ИКОНОМИКАТА.....	137
Калоян Драгомиров Паргов ИСТОРИЧЕСКИ АНАЛИЗ И ОЦЕНКА НА ЕНЕРГИЙНАТА ПОЛИТИКА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ В НАЧАЛОТО НА ХХІ ВЕК	163
Николай Кирилов Калистратов МЕТОДИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА РЕВИЗИОННИЯ АКТ И ОТЧИТАНЕ НА ФУНКЦИИТЕ И ВЛИЯНИЕТО МУ ВЪРХУ ИКОНОМИКАТА В СЯНКА В БЪЛГАРИЯ	192
Стелиян Богданов Стефанов ПОТРЕБНОСТ ОТ ПРОМЕНИ В ДАНЪЧНАТА ПОЛИТИКА НА БЪЛГАРИЯ.....	217

Юлиан Христов Войнов
ПРЕДПОСТАВКИ И ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВИ ЗА РАЗВИТИЕ НА
ИНСТРУМЕНТАРИУМА ЗА СТРЕС ТЕСТ НА ПУБЛИЧНИТЕ ФИНАНСИ 234

Yaakov Itach
THE IMPACT OF FINANCIAL EDUCATION PROGRAMMES
IN ISRAEL AND THE FAMILY DISCUSSION ON FINANCIAL
MATTERS ON THE BEHAVIOUR OF YOUTH..... 260

Статии

Борислав Петров Лазаров
ТЕНДЕНЦИИ В ИНТЕНЗИВНОСТТА НА АВТОМОБИЛНОТО ДВИЖЕНИЕ
В СЕВЕРНА БЪЛГАРИЯ КАТО ФАКТОР ЗА ИКОНОМИЧЕСКА
ОБОСНОВКА НА РАЗВИТИЕТО НА TEN-T 289

Боряна Великова Симеонова
МОДЕЛИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА СТОКИТЕ В ПРЕДПРИЯТИЯТА
С ТЪРГОВСКА ДЕЙНОСТ 303

Боян Димитров Вранчев
ЕФЕКТИВНОСТ НА ПРОЕКТНИТЕ ЕКИПИ 315

Ваня Владимирова Галчева
АНАЛИЗ НА АВТОМОБИЛНИТЕ ПРЕДСТАВИТЕЛСТВА
В БЪЛГАРИЯ 332

Вахан Ахаси Бохосян
МОРАЛЕН РИСК И ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА КОНФЛИКТА
“ПРИНЦИПАЛ-АГЕНТ“ В ЗАСТРАХОВАНЕТО 343

Галя Колева Монева
ГЕНЕЗИС И ЕВОЛЮЦИЯ НА РЕВЕНЮ МЕНИДЖМЪНТА
НА РЕСТОРАНТЪОРСКИЯ БИЗНЕС..... 356

Георги Стоилов Анев
БИЗНЕС МОДЕЛИ И ПОДХОДИ ЗА ГЕНЕРИРАНЕ НА ПРИХОДИ
В ЕЛЕКТРОННАТА ТЪРГОВИЯ 373

Даниел Генчев Данчев
НОВИ ПОЛИТИКИ И ПЕРСПЕКТИВИ ПРЕД МАЛКИТЕ И СРЕДНИ
ПРЕДПРИЯТИЯ В БЪЛГАРИЯ 390

Даниела Стойчева Сачарова
КОНЦЕНТРАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИТЕ
ОБЩОЗАСТРАХОВАТЕЛНИ КОМПАНИИ В СЕКТОРА
НА ОБЩЕСТВЕНИТЕ ПОРЪЧКИ 402

Димитър Сергеев Димитров БАЛКАНСКИЯТ ГЕОПОЛИТИЧЕСКИ ВЪЗЕЛ И БЪЛГАРСКИЯТ ТУРИЗЪМ.....	412
Кармен Димитров Вранчев НИЪРШОРИНГЪТ КАТО СТРАТЕГИЯ ЗА ПРИВЛИЧАНЕ НА ПРЕКИ ЧУЖДЕСТРАННИ ИНВЕСТИЦИИ В БЪЛГАРИЯ.....	422
Катя Симеонова Иванова ФИНАНСОВИ АСПЕКТИ ПРИ УПРАВЛЕНИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ В УСЛОВИЯТА НА COVID-19	436
Кузман Илиев Илиев ПАРИЧНАТА ДИНАМИКА КАТО ФАКТОР НА ГЕНЕРАЛНОТО РАВНОВЕСИЕ В ИКОНОМИКАТА И ИКОНОМИЧЕСКИЯ ЦИКЪЛ – КОНЦЕПТУАЛНИ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИ АСПЕКТИ	450
Магдалена Славе Андоновска ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА МЕДИЙНИЯ ПЛУРАЛИЗЪМ В РЕПУБЛИКА С. МАКЕДОНИЯ	466
Мария Александрова Велкова УПРАВЛЕНИЕ НА КОНФЛИКТИ В МУЛТИКУЛТУРНИ ОРГАНИЗАЦИИ	475
Мартин Николаев Харизанов ФИНАНСОВИ АСПЕКТИ НА РЕАЛИЗИРАНИТЕ ПРОГРАМИ ЗА РАЗВИТИЕ В СЕВЕРОЗАПАДНИЯ РАЙОН ЗА ПЛАНИРАНЕ	487
Мартин Яворов Бакърджиев УСТОЙЧИВОСТ И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В КОРПОРАТИВНОТО УПРАВЛЕНИЕ	503
Моника Любомирова Янакиева ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ФОРМИРАНЕТО И БЮДЖЕТИРАНЕТО НА ПУБЛИЧНИТЕ ПОЛИТИКИ В ОБЛАСТТА НА МЛАДЕЖТА	523
Наталия Стоянчева Стоянова ЗА НАПРЕДЪКА НА БЪЛГАРИЯ ПО ГЛОБАЛНИТЕ ЦЕЛИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ	543
Никола Илчов Илчев ОПЕРАТИВНИ МОДЕЛИ ЗА ТЪРГОВИЯ НА ХРАНИТЕЛНИ СТОКИ И НАПИТКИ В ДИГИТАЛНА СРЕДА	555
Орлин Чавдаров Япраков АНАЛИЗ НА КОЛИЧЕСТВЕНИТЕ ИЗМЕРИТЕЛИ В БЪЛГАРСКИЯ БАНКОВ ПАЗАР	565

Рая Бисерова Драгоева ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА КОНСОЛИДАЦИОННИТЕ ПРОЦЕСИ ВЪРХУ ЕФЕКТИВНОСТТА НА БАНКОВАТА ДЕЙНОСТ	580
Румяна Цветанова Витнъова ПОСТИЖЕНИЯ И ПРАКТИКИ ПРИ ВЪВЕЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАНИЕ ПО ФИНАНСОВА ГРАМОТНОСТ В УЧИЛИЩАТА	598
Светлана Димитрова Аврионова ПОСТЪПЛЕНИЯТА ОТ ДАНЪЧНИ ПРИХОДИ В БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА НА ПАНДЕМИЯТА КОВИД-19	615
Силвия Петрова Петранова ТУРИЗМЪТ В БЪЛГАРИЯ И КРИЗАТА COVID-19	625
Слави Петров Джалъзов ТЕОРЕТИЧНИ И ПРИЛОЖНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ОНЛАЙН КОМУНИКАЦИИТЕ В ТУРИСТИЧЕСКИЯ БИЗНЕС	638
Снежана Веселинова Найденова СТРАТЕГИЧЕСКАТА РАМКА НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СИСТЕМА – ПРОБЛЕМНИ ОБЛАСТИ И ВЪЗМОЖНИ ПОЗИТИВНИ ЕФЕКТИ ЗА ОСНОВНИТЕ УЧАСТНИЦИ	652
Станислав Чавдаров Младенов ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19 ВЪРХУ СЕКТОРИТЕ В ИКОНОМИКАТА НА СТРАНАТА	669
Стефан Ангелов Пешов СЪЩНОСТ НА ДАНЪЧНИТЕ ИЗМАМИ ПРИ ТЪРГОВИЯТА С ГОРИВА И НЕФТОПРОДУКТИ	687
Теодор Людмилев Борисов РЕПУБЛИКАНСКАТА ПЪТНА ИНФРАСТРУКТУРА В БЪЛГАРИЯ – СПЕЦИФИКИ И РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ.....	697

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ДОКТОРАНТИ
Студии и статии
Том XIV – 2021, книга 17

Даден за печат на 10.07.2023 г., излязъл от печат 14.07.2023 г.
Поръчка № 18830; формат 16/70/100; тираж 65

ISSN 1313-6542

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов“
Свищов, ул. „Цанко Церковски“ 11А